

SLOVENSKA.

KNJIGE „SLOVENSKE MATICE“ ZA L. 1902.

Na klanecu. — Spisal Ivan Cankar. Knezo-va knjižnica, IX. zvezek. — V Ljubljani 1902. Tisk „Narodne tiskarne“. 80. — Str. 164.

Kaj naj rečemo o tem Cankarjevem delu? — Ima pač na sebi pečat pisateljeve osebnosti, kakor drugi njegovi spisi. Cankar je izboren pripovedovalec. Vse je plastično pri njem, vse polno življenja. Kakor brez volje sledi bravec njegovi bujni, stvarjajoči domišljiji. In ker pisatelj psihološko tako mojstrsko razmotriva vsa položena svojih junakov, človek pod vtiskom blestečega, silnega sloga pride skoro v izkušnjo, da bi Cankarju pritrdil v vsem in brez-pogojno. In vendar, ko odložiš katerokoli Cankarjevo delo in tudi to knjigo „Na klanecu“, ko se vrneš trezen iz tistih sfer, kamor te je prestavila pisateljeva domišljija — nisi zadovoljen, in nehote se ti vsiljuje misel: Ne, to, kar opisuje Cankar, ni življenje, to je le po-tvara dejanskega življenja. Ljudi, kakor jih pi-satelj riše vsepovsod in tudi v tem najno-vejšem svojem delu, v resnici ni, ljudi namreč, ki bi s tako doslednostjo lezli vedno le navzdol, ki bi vkljub svojim naporom bili vedno le slepo orodje takozvane „usode“, takih ljudi brez lastne volje in energije ni. To bi uteg-nila biti semtertja žalostna izjema, toda redne take prikazni v dejanskem življenju niso. Cankar pa jih hoče imeti in zato mora ustvarjati take značaje sam, čeprav gre to le po sili in proti vsi verjetnosti. Par zgledov! — Krojač Mihov v tej povesti je po prihodu svojega tekmeča imel vendar še zmeraj odprto pot, da si drugače pomaga, in pri ljubezni, ki jo je imel do žene in otrok, bi bilo tudi pričakovati, da bi kaj storil za-nje. A ne — rajši se dá rediti od slabotne žene, sam pa sanjari za mizo, vtopljen v romane . . . Pisatelj pa riše Mihova kot dobrega delavca, polnega lepih načrtov, ki ve, da je svet velik in ima dela dovolj za pridne roke. To nedoslednost začuti končno Cankar sam, ko Mihova vsaj ob dvanajsti uri spremi po svetu za zaslužkom, odkoder se

pa sicer še v najboljših letih, spreten delavec in ne toliko vdan pijači, ne vrne več, marveč v tujini žalostno konča — ne ker je tako moralo priti in ni bilo drugega pričakovati, ampak ker pisatelj tako hoče. — In študent Lojze? Koliko upov zbujajo v začetku! Nadarjen, zdrav, se sicer bori z revščino, a vendarle gre do IV. šole. Tu pa naenkrat brez zadostnega vzroka vse diametralno nasprotno: kar čez noč, bi rekel, postane Lojze pravcati postopač, baraba. Zakaj tako? Saj vendar govori nekje o inštruk-ciji; in da bi ga bili dobrotniki vsi popustili, ni nikjer povedano. Zakaj se je bil izpridil, kdo je bil vzrok nenadne izpremembe? Vzroka pisatelj ne pove, dovolj mu je, da je Lojze „s klanca doma“ — pa mora uničen nazaj mej druge trpine na „klanec siromakov“. Tako je prorokoval, ko je Lojze odhajal v šolo, sosed čevljar, inspiriran od duhov trške žganjarne — in basta: Lojze se ne sme povzpeti višje, dasi-ravno bi se bil lahko . . . Tako opisovanje je sicer blesteče, mamljivo, a ni resno in res-nično. Najbolj simpatična osebnost v povesti, ob enem glavna junakinja, je Francka. Nedolžno-naiven otrok nastopi, in taka ostane še kot stara, od vseh zapuščena ženica. Njena usoda zbujajo sočutje; malo svetlobe in jasnosti, a toliko več sence; ves napor ji ne koristi ve-liko. Tu se pisatelju sama ob sebi ponuja pri-lika, da pusti priti do veljave tudi nadnaravni moment. In ker ne more drugače — Francka tudi moli. A kako moli!? Misli ji pri tem uha-jajo v preteklost, naslaja se ob domišljiji mladih let in njih trenutni sreči. Boga se komaj spomni. To vendar ni molitev, ki bi mogla donesti utehe in pomoči . . . O drugih višjih ozirih pa sploh ni govora: življenje po smrti, pla-čilo onkraj groba itd. — vse to mogoče je, — mogoče ni —; pisatelju so to lapalje, za katere se ne zmeni. In vendar se mu prilika za take momente sama ob sebi ponuja in kar vsiljuje na toliko mestih! — Skratka: v lepi ob-liko — gnilo jedro. Pisatelj, kakor tu nastopa, ne boljša in ne blaži. In s tega stališča knjiga ni priporočljiva, zlasti še ne mladini, ker ima vse pogoje v sebi, da ubije in umori v mladi duši tisto malo jasnosti in energije, ki jo da-

našnja vzgoja še pušča, da duha pogrezne v neko megleno ozračje in ga navdá z neplodno melanholijo in pesimizmom. K.

Zabavna knjižnica, XV. zvezek. Založila in na svetlo dala „Slovenska Matica“. V Ljubljani 1902. Tiskala „Katoliška Tiskarna“. 80. Str. 195.

V knjigi nastopajo trije pisatelji: Doljan, Pankracij Gregorec in Fr. Ks. Meško. Doljanova slika „Pogreb“ bi še ne bila tako dolgočasna stvar, tudi slog in jezik jo priporočata, a nedostaja ji tehniških in psiholoških momentov, brez katerih se nam kaže slička precej malomarno zasnovana in završena. Snov sama na sebi je lepa, da, celo presrčna, na videz romantična, a v resnici gospoduje po visokih gorah med gorjanci čestokrat tako neizprosna realnost, ki jo marsikdo smatra za bajno romantiko, če jo sreča v spisih naslikano. — Pankracij Gregorec nam je napisal nekaj odlomek obupanega življenja. Ves spis je podoben elegantni razbiti vazi: tuintam se bleščé lepe, barvane črepinje, a kakšna je bila posoda v celoti, tega ne veste. Dejanje je tako bogato, a tako nepremišljeno razkosano, kakor da je pisatelj pisal v raznih presledkih in danes pozabil, kje je postal z dejanjem včeraj. Slučaji se tako predržno ponavljajo in pri vsem tem je v njih še nekaj monotonega in enoličnega, da so res osebe v spisu „brez volje“, ker jih vodi samovoljno pisateljevo pero. Na mnogih krajih je pripovedovanje prepleteno z duhovitimi, deloma satiričnimi, deloma zdravimi filozofskimi mislimi. Vsekako bo pisatelj, če bo malo bolj štedil z nepotrebnim dejanjem in se vestneje pomudil pri posameznih junakih in prizorih svojih, ustvaril še kaj tehtnega in krasnega. Nikar pa naj ne misli, da so najvišji življenski pojavi taki-le: Mediciniec se zaljubi v „šivankarico“ in ljubosumen se ustrelí... So še višji in imenitnejši, ki jih more ljudstvu razkrivati le mož jasnih idealov, mehkega srca in sanjave duše. — In tak mož je Meško. Recite, kar hočete, meni se vsaj zdi: Dve leti sem je Meško mnogo napredoval! In vsi ga radi in slastno beró, naj si so mu po svojem srcu in prepričanju bolj ali manj vdani, bližji ali oddaljeni. Meško je pisatelj, ki res zasluži vsestransko pohvalo — a pri ljudeh, kakršni smo mi Slovenci, je to nemogoče. Ali v bodočnosti, ko se bo še glasila slovenska beseda in še svetila slovenska misel, tedaj bodo sodili marsikaj drugače. Vse egoistične, nevoščljive, častiželjne, predrznogospodujoče osebnosti bodo izginile — ostalo bo le zdravo seme, a pleva bo že davno odnesla sapa pozabljivosti... Meško, kakor ga

imamo priliko brati in spoznavati sedaj, seje zdrava semena. To pričajo vse tri črtice, ki jih je priobčil v letošnji „Zabavni knjižnici“. To ali ono struno, ki zveni v teh spisih, smo že parkrat čuli iz pisateljeve pesniške duše, a tako čisto in jasno, s tako globokim občutkom še ni zvenela. Meškov pogled se neizrekljivo rad zataplja in potaplja nazaj v mladostne dni, saj je v njih „nekaj velikega, nekaj sladkega“. A dočim so bila mladostna razmišljanja v prejšnjih spisih le bolj splošna, začel je sedaj razkrajati s finim umetniškim čutom in globoko, neprekosljivo psihološko spretnostjo tudi podrobne dogodke iz svoje oboževane mladosti. Vsi ti dogodki, ko bi jih videli in brali drugje, bi se nam zdeli malovažni — ali ker so šli skozi Meškovo tenkočutno srce, vstajajo pred nami kakor veliki, pomenljivi trenutki, ki jih mi nismo preživeli — ali če smo jih — pa jih razumeli nismo. Pod vtiski Meškovih sladkosanjavih umetniškovisokih črtic človek sam zase tako lahko razmišlja tajnosti svoje duše. Zahoče se mu, da bi pisal in izpisal vsa tista vedno nemirna in nerazumljiva čuvstva svojega srca. Zaradi tega se ne čudimo, da so mlajši pisatelji posnemali in še posnemajo Meškov eleganten slog, njegovo pesniško dikcijo, razkošnost v izrazih in čudovito tehniko. Vse to je na njem jako zapeljivo pa tudi neprekosljivo. Ocenjali bi radi posamezne tri omenjene črtice — a naj zadržujemo te splošne opazke, ki jih izpopolnimo tedaj, ko nam vrli naš Meško izpolni željo po skorajšni skupni izdaji njegovih krasnih spisov.

Jelšanov.

„Rošlin in Vrnjanko.“ Janka Kersnika zbrani spisi. Uredil dr. Vladimir Levec. Zvezek III. Sešitek prvi. Založil L. Schwentner. — Kersnik je slovenski roman uvedel v „salon“. A ta „salon“ je malomesten, tržki, razlikujoč se toliko od Jurčičevih prostonarodnih prizorov, kolikor se grajščinski dvor loči od kmečkega dvorišča. Njegovi junaki so „vajeni boljših krogov in boljše družbe“ (str. 10.), oni razumejo „nauk o etiketi“ (str. 18.), pisatelj nam predstavlja rodbine, v katerih imajo hčere „guvernante“, ter nam kaže „izobraženstvo“ v njegovih nazorih in v njegovem obnašanju.

V povesti „Rošlin in Vrnjanko“ nas je povedel Kersnik na dolensko grajščino ob Krki. Ljudje, katere nam slika tu, so jako plitvi: niti enega globljega značaja ni med njimi. Vodilna misel, katero je vzel Kersnik iz narodne pesmi, je izvedena le deloma; v odločilnem trenutku zavije pisatelj v stran in naglo završi povest z nepričakovanim koncem.